

OCTAVIAN GORDON Universitatea din București (România)	TRADUCERE SAU PARAFRAZĂ? PROBLEME DE TRANSPUNERE A ÎNȚELESURILOR DIN LIMBA SURSĂ (e. g. latina) ÎN LIMBA-ȚINTĂ (e. g. româna)*
---	--

1. Argument

Am început să răspund provocărilor traductologiei acum aproape opt ani, în vremea studenției, când nu înțelegeam de unde atîta lentoare în demersul meu de traducere a unui autor de limbă greacă sau latină în limba română. Priveam cu pătimașă invidie la mulți dintre colegii mei de facultate, cărora le ajungea un singur ceas pentru a-și pregăti traducerea pentru a doua zi, în timp ce mie îmi erau necesare cel puțin două-trei ceasuri pentru aceeași cantitate de text. Mai mult, ei ajungeau repede la comentarii subtile ale textului citit și „tradus”, în timp ce eu încă răsfoiam dicționarele și sfredeleam cu gîndul compartimentele cele mai adînci ale memoriei, în căutarea soluției perfecte de traducere a unei fraze oarecare. Nu a durat multă vreme pînă să-mi dau seama că, de fapt, pentru a lua note bune, nu era nevoie de atîta efort pentru a traduce într-un anumit fel ceea ce oricum înțelegeam din textul original și că, atîta vreme cît dascălii și colegii mei pricepeau despre ce era vorba în text și puteam trece cu ușurință (ușurătate?) la comentarii, se putea traduce și **altminteri**. Acest „altminteri” – sau, dacă vreți, *altera mente* – era, de fapt, acea *lectio facilior* a actului de „traducere”, care face ca și astăzi, parcă mai mult decît oricînd, să apară volume întregi de traduceri din greacă și din latină într-un timp record, pe cînd eu și alți colegi de breaslă abia izbutim să publicăm cîte o traducere modestă, de mici dimensiuni, la intervale de timp atît de mari, încît atrag după sine zîmbetul ironic și disprețuitor al producătorilor de masă. Cu toate acestea și cu toată invidia care – iată! – mă urmărește pînă astăzi, am rămas dușman neîmpăcat al celui „altminteri”, pe care, din rațiuni academice, îl putem numi, în continuare, „parafraza în contextul traducerii”. Înainte să purcedem la o precizare terminologică de tip științific a parafrazei, vom spune simplu că ea reprezintă, în fond, calea cea mai facilă pentru a ieși din aporia sau aporiile în care traducătorii se regăsesc adesea.

Chiar dacă ieșim puțin în afara sferei academice, aș atrage atenția asupra similitudinii între traducerea parafrastică, despre care vorbim astăzi, și acel banc, în care un agent al poliției rutiere nota în procesul verbal al unui accident de mașină componentele unui autovehicul, risipite în cele patru zări, în urma coliziunii cu un alt autovehicul: „una bucată portieră, dreapta – în șanț”; înaintează doi pași, după care: „una bucată oglindă retrovizoare – în șanț”. Mai merge trei metri și dă peste un volan, de data aceasta nu în șanț, ci pe carosabil. Polițistul încearcă să noteze: „una bucată volan – pe... cadrosabil”; ceva nu-i sună bine: nu-i place; taie și scrie din nou: „una bucată volan – pe... cadranosabil”; iarăși i se pare suspect și iarăși taie... Și, după cîteva încercări nereușite, în care se juca cu silabe adăugate sau sustrase cuvîntului „carosabil”, pe care nu-l învățase cum se cuvine, se enervează, dă cu piciorul în volan, făcîndu-l să aterizeze direct în șanț, și scrie liniștit și cu un zîmbet de satisfacție pentru soluția găsită: „una bucată volan – în șanț”.

* Conferință susținută în cadrul celei de-a doua ediții a Colocviului Științific Internațional „Filologia modernă. Realizări și perspective în context european”, organizat de Academia de Științe a Moldovei, Chișinău, 7-9 mai 2008.

Această manieră de a rezolva o problemă – *lectio* sau *actio facilior* – se întâlnește adesea și atunci când un traducător sau altul „colaborează” cu autorul, tălmăcindu-i sau răstălmăcindu-i gândurile sau cuvintele, pentru că, gîndește – și adesea mărturisește – traducătorul, „important este să redai ideea”. Aceasta se întîmplă mai ales când textul sursă este dificil de înțeles sau când, chiar dacă este limpede ce vrea să spună autorul, limba țintă este sau pare (!) prea săracă pentru a-i oferi traducătorului și, în cele din urmă, receptorului de text (cititorului, în general) transpunerea exactă a textului original.¹ Această mentalitate pornește de la o premisă eronată, aceea a intraductibilității, despre care voi vorbi mai pe îndelete în cele ce urmează.

2. Problema intraductibilității

Întîi de toate, am convingerea că procesul de traducere implică *a priori* pierderi [1, p. 253]. Cu toate acestea, vă rog să-mi îngăduiți să amintesc splendida formulă a lui Ion Heliade Rădulescu, care spunea că traducerea aduc „foloase generale în paguba nimănui” [1, p. 39]. Cu prima parte a afirmației sînt întru totul de acord, dar față de a doua parte îmi exprim rezerva, ba chiar dezacordul, dat fiind că traducerea (în sensul caragialesc al termenului) a unui mesaj original se dezvoltă într-o „barbarie a interpretării”, ca să-mi însușesc formula din titlul prelegerii domnului profesor Nicolae Râmbu, și poate duce la tot felul de conflicte, ba chiar crime în numele unei idei, așa cum sublinia tot Domnia Sa în *Reflecțiile pe marginea hermeneuticii lui Schleiermacher*.² În sprijinul acestei idei, aduc și mărturia doamnei Magda Jeanrenaud, care a semnalat pagubele diplomatice imense pe care le-a adus abuzul de interpretare (în fapt, erori de traducere) a afirmațiilor lui Jacques Chirac cu privire la poziția României față de recenta intervenție militară a Alianței Euro-atlantice în Irak [2, p. 337-373].

Ca să revenim la chestiunea intraductibilității: s-a răspîndit ideea că expresiile idiomatice nu pot fi traduse într-o altă limbă și că ele trebuie redată printr-o parafrază. În realitate, „structurile de tip idiomatice se află peste tot în limbă, însă ele nu devin evidente, nu sar în ochi, decît prin intermediul traducerii. Idiomatismul nu există în sine, ci doar în comparație cu alte idiomuri, prin diferență” [3, p. 72]. Aceasta cu atît mai mult cu cît, „dacă examinăm idiomatismul din afara perspectivei contrastive, devine dificil să îi conferim un alt statut lingvistic decît cel al oricărui semn lingvistic, în măsura în care acesta se regăsește, o dată mai mult, la nivelul arbitrarului” [1, p. 72-73]. Ne interesează această perspectivă asupra intraductibilității expresiilor idiomatice, pentru că dificultatea nu se află la nivelul traducerii echivalențelor „unu la unu”, unde lucrurile nu sînt atît de complicate, ci la nivelul combinațiilor de cuvinte. Într-adevăr, în actul traducerii contează foarte mult, mai ales pentru limba română, nu atît soluțiile lexicale unice, pe care le oferă un dicționar bun, cît măiestria traducătorului în a pune laolaltă cuvintele, prin „măiestrie” înțelegînd har și știință deopotrivă. Iar Magda Jeanrenaud vorbește despre existența în traductologie a unui „principiu al compensării” [1, p. 25], pe care l-am putea defini astfel: dacă, datorită contextului, în limba țintă nu se poate folosi *in ipso loco* un termen echivalent al unui termen din limba sursă, traducerea poate compensa această lipsă fie prin substituție sinonimică, fie printr-o potrivire a altor cuvinte în măsură să redea mesajul exprimat de autor. Iar cu această precizare ne plasăm direct pe terenul parafrizei, despre care vom vorbi îndată.

Ca să închei cu acest spectru al intraductibilității, care, așa cum scrie aceeași Magda Jeanrenaud, îi bîntuie dintotdeauna pe traducători, ca o fantomă [1, p. 30], mă voi ralia

¹ Ne vom limita, în expunere, la cîteva aspecte legate de parafrază și / sau traducere în afara spațiului poeziei, unde procesul de traducere este cu mult mai complex.

² Conferință susținută în cadrul celei de-a doua ediții a Colocviului Științific Internațional „Filologia modernă. Realizări și perspective în context european”, organizat de Academia de Științe a Moldovei, Chișinău, 7-9 mai 2008.

aceleiași opinii lansate sau cel puțin exprimate de Paul Ricoeur, și anume că nu există niciun cuvânt sau expresie intraductibilă și că orice cuvânt sau expresie, în calitatea pe care o au – de semn lingvistic – sînt perfect traductibile [1, p. 31-251]. Primul pas important în traducere este să înțelegi ceea ce a vrut să spună autorul, și nu ceea ce ai fi vrut tu ca autorul să spună.

3. Metoda *skopos* în traductologie³

Din înțelegerea mesajului autorului de către traducător rezultă și postulatul sau metoda *skopos* în traductologie. Aceasta urmărește, în esență, obținerea unei reacții identice din partea receptorului traducerii cu reacția pe care acesta ar fi avut-o citind textul original. Dacă este vorba de o distanță considerabilă nu numai între culturi, ci și între generații – cum este cazul distanței dintre latină și română –, trebuie luată în calcul reacția pe care ar fi avut-o cititorul textului original din imediata vecinătate cultural-temporală a autorului. Practic, mai ales în cazul textelor informative (cele cu specific filozofic, să zicem), „menite a transmite cu precădere un **anumit** conținut, deciziile traducătorului vor fi dictate de imperativul transmiterii în integralitate a acestuia” [1, p. 254]. Adecvarea traducerii se va face deci comparativ nu cu textul de origine, ci cu *skopos*-ul acestuia, ceea ce duce la o **tensiune** între literalitate și parafrază. Practic, riscul principal al metodei *skopos* este privilegierea sensului în detrimentul poeziei textului, a cărei păstrare în traducere, știm bine, influențează sau nu sensul însuși. De aici, pot rezulta o sumă de distorsionări, printre care și parafraza, care distrug configurația originală a mesajului auctorial.

4. Precizări terminologice

Ce înțelegem însă prin „parafrază”? Conform *Dicționarului de Științe ale Limbii* [4], „parafraza” este „o operație metalingvistică sau lingvistică realizată prin producerea unei unități discursive semantic echivalentă cu altă unitate produsă anterior”. Printre exemplele date de *Dicționar* se numără și „definițiile lexicografice”, „cuvîntul-intrare” al unui articol de dicționar fiind alcătuit din una sau mai multe parafraze. Același *Dicționar* recunoaște însă lipsa unor criterii precise și consecvente pentru stabilirea gradului de sinonimie sau de echivalență dintre două enunțuri. Tocmai lipsa unor astfel de criterii face și mai dificil demersul de a stabili limitele parafrazei în actul de traducere, sau, dacă vreți, opțiunea traducătorului pentru parafrazare, sau menținerea între limitele literalității.

În traductologie, parafraza se opune, așadar, literalității. Ne vom referi deci la parafrază ca la acel procedeu prin care traducătorul, negăsind în limba țintă o soluție echivalentă pentru un termen sau pentru o sintagmă, optează pentru redarea mesajului auctorial „cu propriile lui cuvinte”. Procedeu se aseamănă, păstrînd proporțiile, cu acele exerciții de la lecțiile de comunicare din învățămîntul primar, la care elevii sînt invitați să redea prin „alte cuvinte” informația conținută într-un fragment de text oarecare. Așadar, parafraza, dacă ar fi să ne limităm la textele narative, ar putea fi numită și „repovestire”. Un exemplu la îndemîna tuturor ar fi transpunerea în proză a *Eneidei* (de către E. Lovinescu).⁴

5. Avantajele și riscurile parafrazei

Desigur, cînd am vorbit mai devreme despre problema intraductibilității și despre metoda *skopos*, am sugerat sau chiar am subliniat unele dintre neajunsurile parafrazei,

³ În afară de Magda Jeanrenaud, care face referire la metoda *skopos* în multiple locuri ale lucrării citate, relevant pentru traductologia românească este și studiul domnului Călin Rotaru, „Proiectul SBIR de traducere a Noului Testament și o serie de considerații asupra lui din perspectiva metodei *skopos*”, în *Studii Teologice* (București), seria a III-a, nr. 2 (aprilie-iunie 2006), p. 100-126.

⁴ În contrast, vezi traducerea în hexametri realizată de Dan Slușanschi: Virgil, *Aeneis*, București, 2000.

declarându-mă chiar un dușman înverșunat al acestui procedeu. Totuși, trebuie spus lămurit că parafraza poate fi un instrument al traducătorului, dar cu două condiții *sine quibus non*: 1) traducătorul să fi epuizat orice soluție lexicală și stilistică de echivalare în limba țintă, fie și aproximată, a secvențelor din textul original; 2) același traducător să explice în note care ar fi fost traducerea literală și, eventual, să și explice de ce a adoptat soluția parafrazei.

De bună seamă, există și un tip de parafrază, pe care aș numi-o „școlărească”, în care echivalarea nu se regăsește la nivelul unităților lexicale, ci la cel al structurilor morfo-sintactice. De exemplu, același *Dicționar de Științe ale Limbii* afirmă că o construcție activă, precum „Elevul citește cartea”, reprezintă o parafrază a construcției pasive „Cartea este citită de elev”.

Acest tip de echivalare, care nu mai necesită justificări în aparatul notelor de subsol, este mai mult decât recomandată în traducerea din limba latină în limba română a unor structuri precum cea a dativului posesiv:

Mihi est liber nu poate fi tradus prin „mie îmi este o carte”, ci prin „eu am o carte”, pentru că limbii române nu-i sînt specifice astfel de construcții cu dativul și verbul „a fi”, cu excepția unor idiomatisme, de tipul „mi-e foame”, „mi-e sete”, „somm”, „lene” și alte câteva asemenea, unde totuși ideea originară de posesie nu mai e prezentă în conștiința vorbitorilor.

Dar, așa cum am sugerat deja, parafraza poate fi și nocivă, în oricare din următoarele două direcții: fie ni-l prezintă pe autor sau mesajul lui lipsit de savoarea pe care o dădea bine-rînduita și, adesea, trudită potrivire a cuvintelor din original, fie îl distorsionează de-a dreptul, făcîndu-l pe cititor, prin abuzul de interpretare, să „sugă laptele înveninat al unei mame străine”, așa cum se exprimau, în perioada interbelică, doi corifei ai traducerii textului patristic.⁵

6. Exemple de folosire corectă / incorectă a parafrazei

Pentru ca lucrurile să fie mai limpezi, am adus în sprijinul afirmațiilor mele două exemple de parafrizare:

În cuvîntul premergător *Comentariului la cartea proorocului Iona*, Fericitul Ieronim spune despre Iisus Hristos:

*Loquitur ergo ad Iudaeos sui sermonis incredulos.*⁶

Aici se impune parafraza în traducere, și anume: „Astfel, grăiește către Iudeii care n-au crezut în cuvîntul Lui”, pentru că o echivalență prin „grăiește către Iudeii neîncrezători în cuvîntul Lui” aduce cu sine un deficit major de înțeles. Verbul *credere* capătă în latina creștină valențe aparte: plusul semantic aduce cu sine ideea de **închinare** și chiar **urmare** (în sensul lui *imitatio Christi*), iar un derivat precum *incredulus* este încărcat de un sens teologic pe care latina clasică nu avea cum să-l întuiască, necum să-l surprindă. În acest punct, limba română este prea săracă pentru a-i pune la dispoziție traducătorului și, în cele din urmă, receptorului de text, un termen precis, care să-l traducă pe *incredulus*, ba mai mult, dacă traducătorul ar folosi echivalența prin „neîncrezător”, dată de dicționar,⁷ sensul textului ar fi deviat către o zonă străină, în sfera semantică a cuvîntului „dubiu”, „neîncredere”, ba chiar „suspiciune”.

⁵ Cf. cuvîntul introductiv al pr. Dumitru Fecioru și pr. dr. Olimp Căciulă la Colecția „Izvoarele Ortodoxiei”, în Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, trad. de Dumitru Fecioru, col. „Izvoarele Ortodoxiei”, nr. 1, București, Editura Librăriei Teologice, 1938, p. VI. *Vidi apud* pr. Daniel Benga, *Metodologia cercetării științifice în teologia istorică*, București, Editura Sophia, 2005, p. 114.

⁶ Vezi „Prologul” *Comentariului Fer. Ieronim la cartea profetului Iona (Commentarium in Ionam)*: Jérôme, *Commentaire sur Jonas*, introduction, texte critique, traduction et commentaire par Yves-Marie Duval, Sources Chrétiennes, Paris, 1985.

⁷ Vezi, de exemplu, Gh. Guțu, *Dicționar latin-român*. – București, 1983.

În paranteză fie spus, româna veche dispune totuși de termenul „necredincios” cu sensul pe care îl are *incredulus* din textul prefeței Fericitului Ieronim, în sintagme utilizând dativul: „necredincios lui Dumnezeu este”, ceea ce înseamnă: „n-a crezut în Dumnezeu”, fără să se alunece în sfera discuției despre **fidelitate** versus **infidelitate**.

Aceeași secvență a fost tradusă și prin parafraza „Iudeii care nu-I cred vorba”,⁸ o parafrază nereușită însă, tocmai pentru că nu ține cont de mesajul autorului. Parafrazarea corectă ar fi deci: „Iudeii care n-au crezut în cuvântul Lui”.

Iată și un exemplu de parafrază inacceptabilă, pe care o găsim într-o traducere românească din anul 2000 la scrierea istorică a lui Lactantius, *De mortibus persecutorum*,⁹ acolo unde autorul descrie un presupus dialog între persecutorul Maximianus Galerius și socrul său, Dioclețian, cu puțin înainte de declanșarea prigoanei dintre anii 303 și 313. La un moment dat, Dioclețian întreabă:

Quid opus est consilio (tradus prin „la ce bun o consfătuire”), *cum sit necesse illis duobus placere quidquid nos fecerimus?* (18,8).

Traducătorul preferă să „colaboreze” cu Lactantius și să traducă sintagma *necesse sit* prin „este de la sine înțeles”, acolo unde se impunea folosirea, în traducere, a verbului de necesitate „trebuie”. Fraza este „ajutată” și cu alte înflorituri similare, continuând în traducere: „[este de la sine înțeles] ca și ceilalți doi să aprobe tot ceea ce noi am reglementat”.

7. Problema traducerii textului sacru

Această problemă depășește, prin complexitate, orice alt aspect al traductologiei. Întâi de toate, trebuie precizat ce înseamnă „text sacru”. Pentru un luteran, probabil, textul sacru este Scriptura și atât (*sola Scriptura*). Pentru un musulman, textul sacru va fi *Coranul*. Pentru un creștin ortodox, textul sacru, ca text inspirat, este Sfânta Scriptură, la care se adaugă scrierile Sfinților Părinți și, ca o categorie aparte, textele liturgice. După cum se știe, în viziunea teologiei ortodoxe, cele trei tipuri de texte consună și exprimă o viziune unitară, constituind, totodată, și baza ecleziologiei răsăritene.

Din punct de vedere traductologic, orice text filozofic – iar textele sacre pot fi încadrate în această categorie – comportă o doză de incertitudine semantică la nivelul terminologiei, pentru că fiecare filozof este și un creator de terminologie, dacă nu cumva chiar creator de termeni [1, p. 260]. Filozoful-creator face apel, desigur, la un arsenal terminologic existent, dar nimic nu ne spune dacă îl va folosi ca și pînă la el, în loc să confere anumitor termeni o amprentă personală. În plus, textele teologice creștine, în care cuvântul este definit aparte (într-un fel anti-saussurian) ca fiind de maximă importanță pentru existența însăși (să ne amintim că, la iudei, numele se confundă cu persoana; vezi și invocarea numelui lui Dumnezeu) se caracterizează printr-o exaltare a puterii cuvântului, ca fiind de inspirație divină.

Tocmai de aceea, forma cuvântului nu mai pare atât de departe de conținutul exprimat ca în teoria arbitrariului semnului lingvistic, cu atât mai mult cu cât, așa cum se exprima un mare profesor de teologie biblică, „vorbirea despre adevăr nu este totuna cu adevărul”, iar „forma nu epuizează conținutul [...] pentru că nu poate oferi decît parțial cunoașterea”.

⁸ Este varianta de dinaintea publicării, aparținând lui Dan Batovici, variantă pe care am corectat-o, în calitate de îngrijitor de ediție al volumului Ieronim, *Comentariu la cartea profetului Iona*, traducere din limba latină și note de Dan Batovici. – București, 2004.

⁹ Lactantius, *De mortibus persecutorum* (*Despre morțile persecutorilor*), traducere, studiu introductiv, note și comentarii de Arieșan T. Claudiu, Timișoara, 2000, cap. XVIII, 8 (p. 126-127).

Această perspectivă poate genera două atitudini contrare: fie literalitate maximă, chiar cu riscul obscurității,¹⁰ fie libertate creatoare, în sensul dezvoltării unei teologii dinamice cu fiecare text tradus, în care parafraza nu mai este o excepție, ci regula de bază a traducerii.

Dar aceasta este deja o zonă din care știința traducerii se trage îndărăt, făcând loc hermeneuticii, și nu oricărei hermeneutici, ci uneia care se ridică deasupra unui set de legi sau principii limitative, numită în teologie și „ermineutica Duhului”.

În ceea ce privește strict obiectul studiului de față, voi da un singur exemplu (de data aceasta folosindu-mă de limba greacă) în care parafraza devine un abuz, chiar din punct de vedere teologic. Un coleg și bun prieten, biblist de meserie, a făcut o investigație teologică asupra expresiei grecești *euvdokei/n + evn + dativul* [5, p. 7-23], pornind de la celebrul verset:

Ou-to, j evstin o` ui`o, j mou o` avgaphto, j evn w-| euvdo, khsa\ auvtou/ avkou, ete (Mt. 17,5), pe care traducerile românești îl redau prin: „Acesta este Fiul Meu Cel iubit, întru Care am binevoit”. Sabin Preda a ajuns la concluzia că, de fiecare dată când Dumnezeu-Tatăl binevoiește (*euvdokei/*), El Își trimite Duhul asupra Cuiva. În cazul versetului de față, Tatăl Îl trimite pe Duhul Sfânt să coboare asupra Fiului, la Botezul de la Iordan. Traducerile în limba română au preferat, pentru redarea verbului *euvdokei/n*, verbul „a binevoi”, de bună seamă un calc semantic ale cărui semnificații teologice n-au fost absorbite de limba vorbitorului obișnuit. Sabin Preda propune, pentru această secvență, „variante de traducere teologică a textului, care să exprime mai clar acțiunea verbului *eudokein en* [...] în genul *în Care Îmi pun Duhul, în Care voiesc să Îmi pun Duhul*” [5, p. 17]. Or, cu toate că explicația teologică a autorului este mai mult decât convingătoare, ea nu trebuie expusă în traducerea propriu-zisă, ci poate fi lăsată în aparatul notelor de subsol. De altminteri, autorul însuși vorbește despre „o a doua poziție” care „pledează [...] pentru o expresie poate mai puțin clară, poate chiar un calc, pe care cititorii îl înțeleg oarecum, nu neapărat la nivel logic, dar mai ales intuitiv” [5, p. 23].

Principiul limitativ pe care aş vrea să-l adaug celorlalte principii ale traducerii este cel al **verificării prin retroversiune**: dacă un fragment de text tradus dintr-o limbă A într-o limbă B este retradus în limba A, atunci diferențele dintre textul original și retroversiune trebuie să fie ne semnificative sau chiar inexistente.

8. Concluzie

Ajungând la capătul celor afirmate și chiar subliniate, îmi exprim, în final, convingerea că parafraza constituie un instrument pentru traducător, dar un instrument pe care trebuie să-l folosească foarte rar și cu mare precauție, compensând „răul” pricinuit printr-o intervenție în subsolul paginii cu o notă explicativă.

În fine, pentru ca abuzul de parafraze să nu mai aibă loc, el trebuie denunțat. În paralel cu acest denunț, spațiul românesc are nevoie de o școală sau măcar de un curent. Dascăli avem sau încă avem, dar structurile sînt slăbite, în primul rînd de tentația numită *lectio facilior*, acolo unde domnește puterea lui „altminteri”.

Summary: Translation or paraphrase? Transposing meanings from a source-language (e.g. Latin) into a target-language (e.g. Romanian)

The aim of this paper is to emphasize the limits of the paraphrase in translation. The paraphrase, as a possible lexical solution, should be avoided in translating a text, as long as the target-language disposes of a lexical equivalent for the term or expression from the

¹⁰ Aici trebuie remarcată sfiala traducătorilor vechi ai Bibliei în limba română, generând locuri obscure, îngăduite și poate încurajate de un fel de compensare a interpretării (– trăirii) în spațiul liturgic.

source-language, even if it is more or less obscure. The temptation of those who translate a text is to explain, to retell „by his own words” the message of the author, or even to adorn the original text, rather than to translate it, by keeping in text the semantic and / or stylistic features of the original. Thus, the translator could become a good „collaborator” of the author, by „helping” him in recreating the original „draft”. In contrast, a good translator always uses paraphrase with precaution, by annotating the passage and explaining why the literal translation cannot be a solution for that or another term or syntagma.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Magda Jeanrenaud, *Universaliile traducerii. Studii de traductologie*, Iași, 2006, p. 253.
2. Magda Jeanrenaud, „Despre «sufletul» traducerii”, în *op. cit.*
3. Maurice Pergnier, *Les fondements socio-linguistiques de la traduction*, Presses Universitaires de Lille, 1993, p. 56, *apud* M. Jeanrenaud, *op. cit.*
4. Angela Bidu-Vrânceanu, Cristina Călărașu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Mihaela Mancaș, Gabriela Pană Dindelegan, *Dicționar de Științe ale Limbii*, București, 2001.
5. Sabin Preda, *Pentru o traducere teologică a lui eudokein en*, în *Studii Teologice* (București), seria a III-a, nr. 3 (iulie-septembrie 2006).